

N:o 55.

Ank. till Riksd. kansli den 13 april 1905, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion angående lagbestämmelser i syfte att bereda innehafvare af förlagsinteckning större trygghet mot förlust i de fall, då rörelsen öfverlåtes å annan person eller flyttas från ort till annan.

Lagutskottet har till behandling fått mottaga en inom Andra Kamraren af herr *C. Olsson* i Viken väckt motion, n:o 52, af följande lydelse:

»En ekonomisk omhvälfning pågår sedan några decennier tillbaka i vårt land. Sverige, som under århundraden varit ett företrädesvis åkerbruksidkande land, håller på att öfvergå till ett industriland. Och denna öfvergång från åkerbruk till industri kommer att gå med stormsteg, så snart det fullständigt lyckats industrien att med elektroteknikens hjälp spanna kraften i våra vattenfall, våra »rinnande millioner» för sin triumfvagn. Men »vårt land är fattigt», om också icke på naturtillgångar, så dock på rörligt kapital. Det var därför helt naturligt, att man vid industriens begynnande uppsving i midten af förra århundradet såg sig om efter utvägar att fylla industriens behof af kapital. Det låg då nära till hands att utveckla och fullkomna ett rättsinstitut, hvartill stommen redan på 1700-talet infördes i vår lagstiftning, jag menar förlagsinteckning. Genom kungl.

Bih. till Riksd. Prot. 1905. 7 Saml. 45 Häft. (N:o 55.)

förordningen om förlag vid bergs- och brukshandteringen den 24 februari 1748 och hallordningen den 2 april 1770 lagfästes nämligen rättsförhållandet mellan den, som lämnade förlag för drifvandet af en industri, och förlags-tagaren. Men dessa lagbestämmelser voro alltför ofullständiga, orediga och sväfvande för att passa till nyare tiders mera utvecklade — eller rättare invecklade — industriella förhållanden. Redan till 1847—48 års Riksdag aflät därför Kungl. Maj:t en proposition angående förlagslagstiftningens ordnande på grundval af den praxis, som utöfver de gamla förordningarna under tidernas lopp utvecklat sig, men detta förslag strandade hufvudsakligen på motstånd från bondeståndet, som såg i förslaget undantagslagar till förmån för industrien, då man ej ville medgifva alla samhällsklasser rätt att skaffa sig lån genom en likartad förpantning af lösegenom, och denna åskådning fann kort därpå understöd i dåvarande lagberedning. Vid 1859—60 års riksdag antogs af Rikets Ständer ett af lagberedningen utarbetadt, af dåvarande lagutskott tillstyrkt förslag till underpant i lös egendom, men förslaget blef icke upphöjdt till lag på grund af högsta domstolens betänkligheter mot »sakrätt» i lös egendom. Samma öde rönt ett vid 1875—66 års riksdag antaget förslag till förlagslagstiftning, enligt hvilket icke panträtt utan blott förmånsrätt uti den in-tecknade lösegen- domen kunde erhållas. Vid 1868 års riksdag bifölls af Andra Kammaren, men afslogs af den Första hufvudsakligen enahanda förslag till underpant i lösegenom, som antagits vid 1859—60 års riksdag.

På initiativ af en enskild motionär, herr Samzelius, begärde Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t den 17 maj 1879 nytt förslag om förlags- in-teckning, hvilken skrifvelse föranledde Kungl. Maj:t att tillsätta en kommitté för frågans utredande. En på denna kommittés utredning byggd kungl. proposition (n:o 21) framlades vid 1882 års riksdag. Vederbörande lagutskott tillstyrkte i sitt utlåtande n:o 51 i hufvudsak det kungl. för- slaget, men föreslog ett tillägg i syfte att vid förlagstagarens öfverlåtelse på annan person af sitt etablissement trygga förlagsgifvarens rätt. Till- lägget innehöll nämligen, att vid en sådan eventualitet skulle den nye ägaren med den lösa egendom han öfvertagit ansvara för förlagsskulden. Men detta tillägg blef den tufva, på hvilken hela lasset i Första Kammaren stöplte. Man ansåg nämligen där, att lagutskottet med den tillagda paragrafen i själfva verket velat införa panträtt i lös egendom. Äfven Andra Kammaren förkastade förslaget.

Följande riksdag återkom den kungl. propositionen (n:o 19), nu med det omstridda tillägget modifieradt därhän, att i händelse af den industriella

inrättningens öfverlåtelse skulle förlagsskulden genast vara förfallen. Härmed trodde man sig ha beredt förlagsgifvaren tillfälle att vid egendomens försäljning komma i åtnjutande af den förmån, som lagen tillerkänt honom i och med intecknings meddelande. Lagutskottet hyste emellertid sina tvifvelsmål om tillräckligheten af denna bestämmelse för tryggande af förlagsgifvarens rätt, såsom synes af följande yttrande i utskottets motivering: »Utskottet är öfvertygadt om att, därest i framtiden något lämpligt sätt att än ytterligare betrygga förlagsgifvarens rätt skulle blifva uttänkt och föreslaget, detsamma ock skall vinna lagstiftande maktens bifall.» Ännu starkare tvifvel om tillräckligheten af nämnda bestämmelse för säkerställande af förlagsgifvarens rätt uttalade greve Strömfelt i en vid lagutskottets utlåtande fogade reservation, däri han bland annat yttrar: »Men lagen torde i icke mindre grad vanhelgas därigenom, att under dess skydd en förlagstagare icke allenast afhänder sig hela panten, utan att förlagsgifvaren därom erhåller någon underrättelse, utan ock bakom förlagsgifvarens rygg likviderar pantens värde så, att, när förlagsgifvaren slutligen om transaktionen erhåller kunskap, han finner sig hafva intet annat i behåll än ett karteradt papper af värde lika med noll. Förlagsgifvaren måste då känna sig hafva blifvit lagligen bedragen, och så länge detta förhållande icke tillräckligt beaktas och i möjligaste mån genom lagstiftning afhjälpes, skall aldrig förlagsinteckning varda af synnerlig nytta för industrien.»

Den kungl. propositionen antogs i hufvudsak af båda kamrarna, och på så sätt tillkom den ännu gällande kungl. förordningen angående förlagsinteckning den 13 april 1883.

Men greve Strömfelt framlade åter vid 1884 års riksdag de åsikter, han förra året i sin reservation uttalat, i en nu väckt motion, n:o 18, som utmynnade i yrkandet på ett tillägg till 11:te paragrafen i förlagsintekningsförordningen, så lydande: »— — — börande öfverlåtelsen 3:ne gånger i allmänna tidningarna minst 14 dagar mellan hvarje gång kungöras, innan likvid äger rum, och varde köparen intill dess sådant kungörande skett lika med förlagstagaren för förlagsskulden ansvarig, dock ej utöfver köpeskillings belopp.» Lagutskottet fann motionen särdeles beaktansvärd (utlåtande n:o 54) och föreslog en skrifvelse till Kungl. Maj:t i motionens syfte genom följande kläm, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Konungen anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes utarbета och till Riksdagen afgifva förslag till lagbestämmelser, i syfte att större trygghet mot förlust, än nu gällande förordning angående förlagsinteckning lämnar, beredes förlagsgifvare, då förlagstagare till annan öfverlåter bruk, grufva, fabrik eller

inrättning, för hvars drifvande förlagslånet blifvit mot förlagsinteckning lämnadt. Båda kamrarna biföllo utan votering lagutskottets utlåtande, Andra Kamraren t. o. m. utan diskussion. I Riksdagens skrifvelse om denna sak heter det bland annat: »återstode det endast att i förordningen införa ett stadgande, som tillförsäkrade förlagsgifvaren möjlighet att kunna erhålla kunskap om försiggången försäljning, innan likvid ägde rum och penningarne förskingrats, på det att han måtte blifva i tillfälle att, om så befunnes nödigt, sätta säljaren i konkurs, medan tillgång hos denne ännu funnes, och dymedelst komma i åtnjutande af den förmån lagen honom tillerkänt i och genom den skedda inteckningen.» Och på ett annat ställe: »Då en ny förordning för förlagsinteckningsinstitutets upprätthållande af regering och Riksdag ansetts nödig, ligger det i sakens natur, att denna förordning bör vara så fullständig, att rättsinstitutet får all den betydelse det bör äga för att verksamt kunna befordra ett sundt affärs- och näringslif.»

Denna Riksdagens skrifvelse (n:o 41) af den 9 maj 1884 remitterades af Kungl. Maj:t till nya lagberedningen för afgifvande af utlåtande, föredrogs den 4 juni 1886 åter i statsrådet och förklarades till ingen Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda.

Mig synes, att denna nästan enhälligt beslutade riksdagsskrifvelse hade förtjänat ett bättre öde än att utan vidare kastas i Kungl. Maj:ts papperskorg. Att några allvarliga juridiska betänkligheter skulle ställa sig i vägen för ett därpå byggdt lagförslag, har man svårt att tro, då flera framstående jurister i båda kamrarna, exempelvis häradshöfding Hasselrot, voro med om skrifvelsen. Något nytt element i vår lagstiftning skulle för ingen del införas genom ett lagbud, att försäljning af en industriell inrättning måste offentligen kungöras för att varda effektiv. Enahanda förhållande äger ju rum vid försäljning af lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarblifva, enligt kungl. förordningen den 20 november 1845.

Det synes mig, som borde Riksdagen icke på grund af något slags för vanligt folk obegripligt juristeri släppa ett önskningsmål, som den så tydligt sagt ifrån, att den ville hafva förverkligadt. Och var denna större trygghet för förlagsgifvaren, denna förlagsinteckningarnas större säkerhet, ett önskningsmål för tjugu år sedan, så är detta i ännu högre grad fallet den dag som i dag är. Vi få icke glömma, att industriens behof af kapital växer, ju mera den moderna storindustrien utvecklas med sin tillspetsade konkurrens, sina dyrbara anordningar och maskiner, sin massproduktion och sina kriser. Och det är ju uppenbart, att om förlagsinteckningarna

vore säkrare papper, än hvad för närvarande beklagligen är händelsen, så skulle obenägenheten icke vara så stor att utlåna penningar mot denna säkerhet, som nu vanligen måste förstärkas med borgen, nödigt rörelsekapital för industrien skulle lättare kunna upplånas, och räntan på sådana lån skulle sjunka.

Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på ännu en omständighet, som med lagens nuvarande affattning stundom vållar, att förlagsgifvaren blir »lagligen bedragen». För den händelse att en industriidkare, som erhållit in-tecknad förlagslån, nedlägger sin rörelse på den plats, där han vid in-teckningens beviljande uppgifvits drifva den, och flyttar sina maskiner och andra inventarier till ett annat ställe för att där fortsätta sin rörelse, så blir i och med flyttningen in-teckningen *kraftlös*, ty då har en af förut-sättningarna för in-teckningens beviljande, nämligen att rörelsen skulle drifvas på den uppgifna platsen, fallit. Hade in-teckningslånet, såsom stadgas vid försäljning af egendomen, samtidigt förfallit, så hade ju möjlighet beredts förlagsgifvaren att, om betalning icke genast erlades, sätta industriidkaren i konkurs och på så sätt utfå fordringsbeloppet, men lånet blir genom en sådan flyttning ingalunda förfallet. Denna för förlagsgifvaren så ödesdigra tolkning af lagen har blifvit fastslagen genom Göta hofrätts dom af den 14 april 1893 och Kungl. Maj:ts dom af den 26 maj 1904. Hvilka absurditeter lagen med dess nuvarande lydelse kan leda till, inses af följande förhållande: om jag har en fabriks-, boktryckeri- eller bryggeri-rörelse, för hvars drifvande jag erhållit förlagsin-teckningslån, och flyttar rörelsen till annat ställe inom samma stad eller socken, så gäller in-teckningen fortfarande, men flyttar jag till en plats utom staden eller socknen, så är in-teckningen kraftlös.

För att betrygga förlagsgifvarens rätt bör, enligt min mening, en industriell rörelses flyttning likställas med dess öfverlåtelse, så att i detta fall icke blott förlagslånet genast till betalning förfaller, utan äfven kungörelse om flyttningen måste införas i allmänna tidningarna, på det förlagsgifvaren icke må riskera att genom okunnighet om förhållandet gå miste om sin rätt.

På grund af hvad jag ofvan haft äran anföra, tillåter jag mig föreslå, att Riksdagen ville i skrifvelse till Konungen anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och till Riksdagen afgifva förslag till lagbestämmelser, i syfte att större trygghet mot förlust, än nu gällande förordning angående förlagsin-teckning lämnar, beredes förlagsgifvare i de fall, då rörelsen öfverlåtes å annan person eller flyttas från en ort till en annan.»

Motionären har i sin förevarande framställning i tvenne afseenden beträffande gällande lagstiftning om förlagsinteckning önskat förändring till beredande af större säkerhet åt innehafvare af förlagsinteckning, nämligen dels då den rörelse, för hvars drifvande sådan inteckning är beviljad, öfverlåtes å annan person, och dels då densamma flyttats från en ort till en annan. Det i 11 § af förordningen om förlagsinteckning förekommande stadgande, att förlagslånet vid rörelsens öfverlåtande å annan är förfallet till betalning, tillgodoser enligt motionärens förmenande icke tillräckligt långgifvarens intressen. Detsamma borde fullständigas med stadgande om kungörelse af sådan öfverlåtelse, på det att förlagsgifvaren måtte bli i tillfälle att omedelbart erhålla kännedom därom och bevaka sin rätt. Då dessutom, såsom framgår af de af motionären omförmälda prejudikat, förlagsinteckningen vid rörelsens flyttande från en ort till en annan blir kraftlös och förlagsgifvarens säkerhet försvinner, borde enligt hans mening sådant flyttande likställas med öfverlåtelse, så att i detta fall förlagslånet genast till betalning förfölle, och borde jämväl här kungörelse såsom vid öfverlåtelse ske.

Hvad beträffar motionärens framställning i förstberörda del, har, såsom i motionen omförmäles, ifrågavarande spörsmål redan förut varit föremål för de lagstiftande myndigheternas pröfning. Vid 1884 års riksdag yrkade sålunda enskild motionär, att ett stadgande måtte införas i förlagsinteckningsförordningen, som tillförsäkrade förlagsgifvaren möjlighet att erhålla kunskap om försiggången försäljning af rörelsen, innan likvid ägt rum och influtna medel af förlagstagaren hunnit förskingras. Genom sådan kunskap skulle förlagsgifvaren beredas möjlighet att, om det behöfdes, låta försätta säljaren i konkurs, medan tillgång ännu hos denne funnes, och därigenom möjligen bevara sin rätt. För att genomföra detta, föreslogs ett tillägg till 11 § i förlagsinteckningsförordningen af innehåll, att öfverlåtelsen skulle tre gånger i allmänna tidningarna kungöras, minst 14 dagar mellan hvarje gång, innan likvid finge ske, och att, intill dess sådant skett, köparen lika med förlagstagaren skulle vara ansvarig för förlagsskulden, dock ej utöfver köpeskillningens belopp. Riksdagen biträdde detta förslag och aflät till Kungl. Maj:t den af motionären omförmälda skrifvelse. Den remitterades till nya lagberedningen för afgifvande af yttrande, hvilket emellertid blef af det innehåll, att Kungl. Maj:t ej fann skäligt bifalla Riksdagens hemställan.

Utskottet tillåter sig här återgifva ett sammandrag af beredningens

yttrande. Beredningen erkände väl, att den säkerhet för lån, som enligt gällande lag stode att vinna genom förlagsinteckning, icke innebure full trygghet mot förlust å förlagsgifvarens sida. Men detta förhållande vore, enligt beredningens åsikt, beroende af ifrågavarande rättsinstituts egna beskaffenhet och kunde icke förebyggas genom stadganden, hvilka stode i öfverensstämmelse med det väsentliga i förlagsinteckningens natur och rättsverkan enligt gällande lagstiftningsgrunder.

Förlagsgifvaren vunne genom inteckningen ej panträtt i den intecknade egendomen, utan endast förmånsrätt därtill. Han erhöle sålunda blott företräde till betalning ur visst gods, och häraf bestämdes endast hans rätt i förhållande till öfriga borgenärer. Häraf följde, att förmånsrätten i och för sig ej kunde sträcka sin verkan till annat gods än det, gäldenären ägde, då fråga om betalning därur uppstode, ej heller till annan person än gäldenären och hans öfriga fordringsägare. Vid den intecknade egendomens lagliga öfverlåtande till tredje man upphörde följaktligen förmånsrätten i det öfverlättna till all kraft och verkan; och den till stöd för ifrågasatta nya bestämmelser i ämnet anförda omständighet, att förlagsgifvaren skulle äga äldre rätt till förlaget än köparen, förlorade här all betydelse, då förlagsgifvaren icke ägde någon som helst rätt till egendom, som efter öfverlåtelsen tillhörde den nye ägaren. Den blott eventuella rätt till förlaget, som inteckningen medfört, kunde lika litet som fordringsrätten anses kränkt genom förlagets öfvergång i annans ägo, såvida ej gäldenären uti särskildt aftal med förlagsgifvaren afsagt sig befogenheten att sålunda disponera öfver sin egendom.

Enligt 1748 års förlagsinteckningsförordning och andra äldre författningar i ämnet hade förlagstagarens dispositionsrätt öfver sin tillverkning varit strängt begränsad af omständliga och invecklade bestämmelser till förmån för förlagsgifvaren, hvars rätt till och uti själfva egendomen sträckte sig vida utöfver hvad med förmånsrätt enligt lag förstodes. Denna ståndpunkt hade emellertid, såsom medförande hinder för industriens sunda utveckling, af lagstiftningen måst öfvergifvas.

Beredningen fann det därför vara med allt skäl, som i 1883 års förordning all motsvarighet till berörda, numera upphäfdade bestämmelser saknades, och att det motstånd varit fullt berättigadt, som mött de tid efter annan i ämnet framlagda förslag. Beredningen antog ock, att fråga numera ej skulle uppkomma om införande af något slags panträtt i sådan egendom, som vore föremål för förlagsinteckning och hvilken genom sin

beskaffenhet och sitt ändamål vore underkastad ständig förändring och omsättning.

Ur angifna synpunkter afstyrkte beredningen de i Riksdagens skrivelse föreslagna, ofvan omförmälda bestämmelser. Mot den förra af dessa — kungörandet af den intecknade egendomeus försäljning — hvarmed åsyftades att sätta förlagsgifvaren i tillfälle att vidtaga åtgärd för att få sin i följd af försäljningen till betalning förfallna fordran gulden ur köpeskillingen i den mån denna lämnade tillgång därtill, syntes visserligen ingen väsentlig anmärkning vara att framställa. Men då såsom påföljd för uraktlåtenhet att kungöra försäljningen skulle stadgas förpliktelse för köparen att i större eller mindre mån vara i förhållande till en, kanske flere förlagsgifvare, med hvilka han ej kontraherat, ansvarig för säljarens skuld, så mötte häremot flere betänkligheter.

Oafsedt att grunden för ett dylikt stadgande endast kunde vara, att förlagsinteckningen skulle hafva tillförsäkrat dess innehafvare — utöfver förmånsrätten i gäldenärens konkurs eller efter utmätning för förlagsfordringen — någon viss, äfven mot ny ägare villkorligen gällande, och således med panträtt närmast jämförlig rätt till betalning ur den intecknade egendomeus värde, så skulle i allt fall stadgandet föga öfverensstämma med den i lag erkända grundsats, enligt hvilken köparen, om han å sin sida ägde fordran hos säljaren, vore berättigad att mot denna genforrdan kvitta sin skuld för köpeskillingen.

I allt fall kunde lagen ej lägga hinder i vägen för förlagstagaren att tid efter annan till en eller flera personer afyttra skilda delar af verk eller inrättning, för hvars drifvande förlagsinteckning meddelats, samt på detta sätt efter hand frånhända sig hela rörelsen med därtill hörande materialier och råvaror m. m. Stadgandet blefve därför kraftlöst gentemot all sådan öfverlåtelse af inrättningen, som ej tillika innefattade ett uttryckligt afstående af själfva den firma, hvarunder rörelsen utöfvats.

Vidare skulle stadgandet sakna all tillämplighet vid gäfva, byte eller hvarje öfverlåtelse, som ej ägde formen af försäljning mot viss till beloppet bestämd köpeskillning. Härvid funnes för den oredlige eller mindre samvetsgranne förlagstagaren — och just mot sådana vore stadgandet behöfligt — en lätt utväg att eludera detsamma.

Det ifrågavarande förslaget vore sålunda principvidrigt och för sitt ändamål otillräckligt.

Beredningen erinrade emellertid härutöfver, hurusom det stode förlagsgifvaren öppet att vid aftalet med förlagstagaren af denne fordra all

nödig garanti. Så kunde den senare tillförbindas att ej till annan öfverlåta sin rörelse utan att samtidigt därmed underrätta förlagsförbindelsens innehafvare, och för åsidosättande däraf kunde i förskrifningen eller kontraktet efter omständigheterna lämpad påföljd, såsom vite eller skadeersättningsskyldighet, för förlagstagaren bestämmas. Ett lagstadgande i sådant syfte syntes däremot icke lämpligt, då de omständigheter, som härvid borde inverka, särskildt beträffande vites- eller ersättningsbeloppet, i hög grad växlade. Af liknande skäl vore ock ett lagbestämdt bötesstraff för uraktlåtenhet att kungöra öfverlåtelsen otillfredsställande och innebure ett alltför överksamt medel, där transaktionen beredde förlagstagaren eller tredje man ekonomisk fördel.

Hvad nya lagberedningen sålunda yttrat synes utskottet fortfarande utgöra fullgiltiga skäl att afstyrka en lagstiftningsåtgärd sådan som den af motionären i första rummet föreslagna.

Angående det andra fall, däri motionären önskar ändring i lagstiftningen om förlagsinteckning, finner utskottet en förändring i gällande rätt i därmed afsedt syfte icke behöfva rubba de grunder, hvarpå förlagsintekningsinstitutet i vårt land är byggdt. Såsom de af motionären anförda rättsfall utvisa, har förlagsinteckningen ansetts kraftlös efter öfverflyttande från en ort till en annan af den rörelse, för hvars drifvande förlagsinteckningen beviljats. I sådana och öfriga fall, då själfva inteckningen på grund af rörelsens förflyttning förfallit, synes det endast vara en billig fordran, att lagstiftningen beredde förlagsgifvaren samma medel att bevara sin rätt som vid det fall, att rörelsen öfverlåtes å annan person, med andra ord att äfven i förstnämnda fall förlagslånet skulle gentemot förlagstagaren vara till betalning förfallet. Men härtill bör ock enligt utskottets förmenande en ändring i lagstiftningen inskränka sig; af hufvudsakligen samma skäl som i ofvan omförmälda fall, då rörelsen öfverlåtes å annan person, torde det nämligen ej heller här vara på sin plats att införa bestämmelser om kungörelse.

Med stöd af hvad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att Riksdagen, med anledning af förevarande motion, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i gällande lagstiftning angående förlagsinteckning, att i de fall, då rörelse, för hvars drifvande förlagsinteckning är be-

viljad, sålunda förflyttats, att inteckningen därigenom blifvit kraftlös, förlagsskulden emot förlagstagaren genast måtte vara till betalning förfallen.

Stockholm den 13 april 1905.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.
